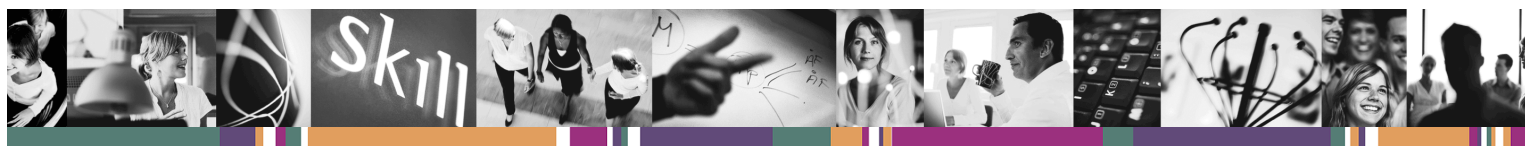

DOKUMENTATION FRÅN KONFERENS OM UTSATTA EU-MEDBORGARE

Linköpings kommun

Författare Erik Olsson
Projektledare Robert Wenemark
18 februari 2015
© 2014 Skill

Om Skill

Skill grundades 1997 och erbjuder akademikers kompetens genom rekrytering, uthyrning och undersökningar. Varje uppdrag kvalitetssäkras av våra erfarna rekryterare och projektledare.

Om författaren

Erik Olsson har studerat nationalekonomi vid Uppsala Universitet och har arbetat på Skill sedan våren 2012. Under sin tid på Skill har Erik utfört uppdrag åt företag, myndigheter och kommuner.

SAMMANFATTNING

SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) och Linköpings kommun anordnade en konferens den 4:e februari, 2015, i Linköping om utsatta EU-medborgare. Syftet med konferensen var att problematisera och diskutera möjliga konkreta lösningar, både i dessa människors hemländer och i Sverige. Situationen i hemländerna, orsaker till att komma till Sverige och vad de möter när de kommer hit belystes, liksom aktuell juridik. Konferensen genomfördes i samverkan med Linköpings Stadsmission och Hjärta till Hjärta i Linköping.

Skill Scandinavia AB har anlåtats som oberoende part av Linköpings kommun för att dokumentera konferensens föreläsningar och diskussioner.

De huvudsakliga budskapen som lyftes fram under konferensen kan sammanfattas enligt följande:

- Samverkan är en nyckelfaktor i arbetet med utsatta EU-medborgare. Det handlar om samarbeten mellan kommuner, myndigheter, församlingar och frivilligsektorn, både inom Sverige och med dessa människors hemländer.
- Det rådde en bred enighet om att civilsamhällets roll är särskilt viktig. Frivilligorganisationer jobbar effektivt på fältet och det är civilsamhällets roll att se den enskilda individen på ett sätt som kommuner inte alltid kan göra. Engagemanget inom frivilligsektorn spelar en avgörande roll.
- Kortsiktiga och långsiktiga lösningar på problemen skiljdes åt. På kort sikt rör det sig om samverkan på den lokala nivån med kommuner och landsting, men framför allt med frivilligsektorn. På lång sikt handlar arbetet om att hitta lösningar genom internationell samverkan.
- Vikten av att arbeta med de utsatta EU-medborgarnas hemländer lyftes fram, liksom betydelsen av EU-samarbetet. Det största ansvaret ansågs ligga på hemländerna men även på Sverige. Ansvaret ligger bland annat i att visa medmänsklighet på alla nivåer och därigenom sätta exempel för andra. Inflytande genom dialog, bistånd och kraftsamling inom EU-kommissionen är andra ämnen som berördes.
- Nominering av kontakt- och samordningspersoner inom både myndigheter och det civila samhällets organisationer efterlystes. Dialog och effektiv samordning mellan myndigheter och frivilligorganisationer utvecklar arbetet. Flera uttryckte sig positivt om att det nu har tillsatts en ny nationell samordnare för arbetet med utsatta EU-medborgare.
- Dialog och attitydförändringar är centralt i arbetet med utsatta EU-medborgare. Media kan spela en betydande roll. Ett par konferensdeltagare nämnde exempelvis att Dagens Nyheter och Östgöta Correspondenten har gjort förtjänstfulla insatser för att sprida engagemang och bryta fördomar om utsatta EU-medborgare.
- Linköpingsmodellen, Idéburet Offentligt Partnerskap (IOP), framfördes som en föredömlig modell för samverkan. Linköpings kommun ger ekonomiskt stöd till bland annat personal, tolkar, lokaler och mat och Linköpings Stadsmission engagerar, organiserar och samordnar med volontärer och andra aktörer i gengäld.
- Det är en fråga som engagerar. Inom frivilligsektorn sker en mängd framgångsrika initiativ, bland annat i samarbete med systerorganisationer i Rumänien. En viktig grundsyn är att se de utsatta EU-medborgarna som initiativrika och fullt kapabla människor. Att förstå deras

historia är centralt i arbetet. Flera konferensdeltagare uttryckte en försiktig optimism om att kunna åstadkomma förändringar i det fortsatta arbetet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och mål	1
1.3 Disposition	1
2. SAMMANSTÄLLNING DOKUMENTATION	2
2.1 Välkommen	2
2.2 Åsa Regnér, Barn-, äldre- och jämställdhetsminister	2
2.3 Presentation av dagens moderator	4
2.4 SKL:s arbete och juridisk genomgång	4
2.5 Vad gör civila samhället för utsatta EU-medborgare?	8
2.6 Linköpingsamverkan för EU-medborgare	11
2.7 Samtal om kommunernas roll	14
2.8 "Som att världen har kommit hit" - Stockholmares upplevelser av tiggeri	16
2.9 Panelsamtal om lösningar och hinder i Sverige och Europa	17
2.10 Avslutning	20

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Situationen med de människor som tigger på gator och torg i Sverige är högaktuell och väcker många frågor. Kommuner och flera idéburna organisationer arbetar tillsammans och på olika håll för att stödja målgruppen. Vilka åtgärder kan och bör vidtas?

För att belysa problematiken och inhämta kunskap och idéer anordnade SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) och Linköpings kommun en konferens om utsatta EU-medborgare i Linköping den 4:e februari. Konferensens syfte var att problematisera och diskutera möjliga konkreta lösningar, både i dessa människors hemländer och i Sverige. Situationen i hemländerna, orsaker till att komma till Sverige och vad de möter när de kommer hit belystes, liksom aktuell juridik. Konferensen genomfördes i samverkan med Linköpings Stadsmission och Hjärta till Hjärta i Linköping.

Intresset för konferensen i Missionskyrkan var mycket stort och lockade folk från hela landet. Samtliga biljetter såldes slut vilket innebar att fler än 300 personer var på plats. Utöver dessa var även media där för att bevaka.

Skill AB har anlåtits som oberoende part av Linköpings kommun för att dokumentera konferensens föreläsningar och diskussioner.

1.2 Syfte och mål

Syftet med denna rapport är att sammanfatta de huvudsakliga budskapen som lyfts fram under konferensen så att informationen finns tillgänglig i efterhand.

1.3 Disposition

Den ordning som gällde enligt konferensens program följs även i denna rapport. En kort beskrivning över vilka som medverkade under respektive programpunkt medföljer, samt ungefärlig tid den pågick. Dessutom ges en kort sammanfattning i punktform för varje avsnitt.

I kapitel 2.7 finns en länk till uppsatsen "Som att världen har kommit hit" - Stockholmares upplevelser av tiggeri 2014.

Bilaga bifogas i separat fil med PowerPoint-bilder från konferensen.

2. SAMMANSTÄLLNING DOKUMENTATION

2.1 Välkommen

Medverkande: Eva Lindh (s), kommunalråd och ordförande i äldrenämnden, Linköpings kommun

Tid: ca 5-10 min

Konferensen inleds av Eva Lindh som hälsar alla varmt välkomna till Linköping och nämner att intresset för den här konferensen har varit stort. Att människor tigger på våra gator och torg är ett relativt nytt fenomen. Avsikten med konferensen är att samla intressenter för att kunna dela med sig av gemensamma erfarenheter och kunna ha en bred och konstruktiv diskussion. Förhoppningen är att konferensen ska komma närmare en lösning för att förbättra villkoren för utsatta EU-medborgare. Lindh lyfter fram att det finns internationella perspektiv i frågan, såväl kortsiktiga som långsiktiga. Vad kan vi göra här och nu? Vad kan vi göra för att förbättra villkoren på lång sikt?

Vidare berättar Lindh kortfattat om vilka samarbeten som sker i Linköping och hur tankegångarna går i staden (beskrivs mer utförligt i kapitel 2.5). Hon betonar vikten av att alla som kommer hit ska kunna få ett värdigt bemötande, inte hungra och kunna få ett tak över huvudet. Det ska även säkerställas att barn inte far illa och att människor inte diskrimineras. Lindh tillägger att det bästa naturligtvis vore att ingen på grund av fattigdom ska behöva lämna sitt hemland.

2.2 Åsa Regnér, Barn-, äldre- och jämställdhetsminister

Medverkande: Åsa Regnér (s), Barn-, äldre- och jämställdhetsminister, Martin Valfridsson, Nationell samordnare för arbetet med utsatta EES-medborgare

Tid: ca 15-20 min

I korthet:

- Regeringen har inte för avsikt att ändra på den fria rörligheten eller att införa ett förbud mot tiggeri.
- Regeringen har tillsatt en ny nationell samordnare, Martin Valfridsson, för arbetet med utsatta EU-medborgare.
- Samverkan är centralt i arbetet – det är regeringens roll att föra dialog med hemländerna.

Länk till direktiven för Martin Valfridssons uppdrag:

<http://www.regeringen.se/sb/d/14937/a/253476>

Barn-, äldre- och jämställdhetsminister, Åsa Regnér, inleder med att säga att det är glädjande att den här dagen har organiserats och att så många tagit sig till Linköping för denna konferens. Hon konstaterar att det finns ett stort engagemang i denna fråga som berör många människor i Sverige. Det finns många som har en positiv vilja att göra någonting gott och de överväger de som har en främlingsfientlig inställning. Ministern har träffat ett flertal konferensdeltagare tidigare och framhåller att hon är imponerad av det genomtänkta arbete som görs i Linköping.

När det gäller utsatta EU-medborgare kommer Regnér in på att det är hon som har fått samordningsansvaret för deras situation i Sverige. Som vilken annan EU-medborgare som helst har de rätt att vistas i ett annat EU-land i 3 månader. Även om det finns undantag står de oftast långt ifrån arbetsmarknaden, både i Sverige och i sina hemländer. Regnér poängterar att regeringen inte tänker ändra inställning till den fria rörligheten. Inte heller kommer regeringen införa ett tiggeriförbud och menar att det vore som att förbjuda fattigdom. Det löser inte situationen och nämner att det nu finns ett lagförslag om detta i Norge. Hon noterar att Thomas Hammarbergs efterträdare som kommissionär för mänskliga rättigheter redan har kritiserat det här förslaget för att det kränker mänskliga rättigheter. Dessutom finns även EU-länder som har haft lagstiftning mot tiggeri som har tagit bort det därför att man anser att det krockar med mänskliga rättigheter. Regnér säger att det är en väg vi inte vill gå och ställer frågan, vad kan vi då göra?

Det finns flera perspektiv och flera nivåer att beakta samtidigt i denna fråga. Ett spår är att arbeta gentemot länderna som de utsatta EU-medborgarna kommer ifrån. Det handlar ofta om Rumänien och Bulgarien men det finns även fler länder. Det finns mycket som kan göras genom samarbeten i dessa hemländer. Regeringens roll i det är förstås att föra en dialog med länderna om hur det kan se ut. Människorna som kommer hit för att be om pengar gör det för att de inte ser några andra alternativ, åtminstone på kort sikt. Regnér uttrycker en förståelse för att det sätter press på många kommuner i Sverige och att folk undrar över lagstiftning och regelverk osv. Denna press och osäkerhet har lett till en ökad efterfrågan på samordning.

Torsdagen den 29:e januari tog regeringen ett beslut om direktiv till en samordnare på både nationell och lokal nivå. Detta för att kunna samtala med kommuner, myndigheter och frivilligorganisationer om deras erfarenheter och eventuellt ytterligare stöd som behövs från nationellt håll. Enligt direktiven ska samordnaren ha barn i fokus men ska också tala med frivilligorganisationer och stötta dem i hemländer de är verksamma i. Det kan handla om konkret stöd till småföretagande, förskolor och utbildning där det finns goda erfarenheter av detta. Intresset från regeringens sida är frågan om det finns kunskaper att hämta som kan dras upp på en mer generell nivå. Regnér presenterar den samordnare som utsetts, Martin Valfridsson, som är på plats. Ministern tillägger att detta arbete kommer att fortlöpa i tätt samarbete med Valfridssons team.

Avslutningsvis lyfter Regnér fram ett samarbete som sker med Rumänien med fokus på att förbättra situationen för utsatta barn. Det handlar om utbyte av kunskap, välfärdsmodeller, förskolefrågor, socialtjänstfrågor och utbildningsfrågor som är viktigt för barn och deras familjer för att skapa en drägligare tillvaro. Regnér säger att vi också ska stödja, i den mån Rumänien vill, deras användning av EU-medel av strukturfonder. Rumänien har för bara några år sedan haft en låg användningsnivå. När 2014 gick ut hade landet använt mer än 50 % och har en målsättning om att komma upp till 80 % i år.

2.3 Presentation av dagens moderator

Medverkande: Peter Örn, har bland annat bakgrund i Röda Korset och Riksteatern. Arbetar nu för tiden med ledarskapsutveckling.

Tid: ca 5 min

Konferensens moderator, Peter Örn, inleder med att uttrycka vad han känner inför dagen och säger att han inte hittar något annat ord än ödmjukhet. Anledningen till att det inte finns någon deltagare i programmet som representerar de som tigger på våra gator är ett etiskt övervägande från arrangörernas sida. Örn förklarar att de inte vill utsätta någon enskild människa för en sådan här stor konferens för att ge sin livsberättelse. Däremot kommer de människors berättelser vi pratar om finnas med som en resonansbotten i alla programpunkter under konferensen.

2.4 SKL:s arbete och juridisk genomgång

Medverkande: Leif Klingensjö och Ann Sofi Agnevik från Sveriges Kommuner och Landsting

Tid: ca 40 min

I korthet:

- I denna programpunkt redogörs för bland annat kommunallagen, socialtjänstlagen, befogenhetslagen, skollagen, hälso- och sjukvårdslagen och andra juridiska frågeställningar avseende utsatta EU-medborgare som vistas tillfälligt i kommuner, samt de ställningstaganden som SKL har gjort.
- Samordning är en nyckelfaktor i arbetet med utsatta EU-medborgare – frivilligsektorn tar ett stort ansvar.
- SKL fokuserar på ett internationellt perspektiv i frågan – Norden bör kunna samverka bättre.

Leif Klingensjö instämmer i vad Peter Örn precis sagt, nämligen att frågan kräver ödmjukhet när den hanteras. Klingensjö säger att SKL inte har några färdiga lösningar. SKL är arrangör just av den anledningen att det finns ett engagemang och en vilja att gå vidare med dessa svåra frågor. Dessutom anser de att det finns en god plattform att bygga vidare på, bland annat utifrån det ministern, Åsa Regnér, tidigare sagt.

Klingensjö berättar att de är en grupp som arbetar med frågor om utsatta EU-medborgare eftersom det berör alla möjliga olika samhällspolitiska områden. De arbetar med följande punkter (se bilaga för mer information):

- Kartlägga hur situationen ser ut i kommunerna
- Se vad andra myndigheter gör i frågan
- Resultat i form av en handlingsplan/rekommendation till kommunerna

SKL kallar gruppen för utsatta EU-medborgare då det inte handlar om migration. Det är människor som är här på grund av den fria rörligheten och som vistas tillfälligt i Sverige där de inte har för avsikt att stanna. De har ett annat hemland med någon sorts förankring.

Enligt Klingensjö har SKL inte till uppgift att ifrågasätta lagstiftningen. Det är riksdagen som stiftar lagar. I Sverige är det inte förbjudet att tigga och det finns inga möjligheter för kommuner att upprätta lokala stadgar. En styrka för SKL är att det finns en samordning kommuner emellan. SKL har fokuserat på den juridiska bedömningen, vad är det som gäller? Det är många som har undrat över det juridiska. Vilka rättigheter och skyldigheter har man?

SKL tog sitt första politiska ställningstagande i juni 2014, och har sedan dess även tagit ytterligare ett ställningstagande om den samordning som tillsattes av regeringen. Det första ställningstagandet handlade om att fastställa att det är en fråga om fattigdom och inget annat. Det är en utsatt grupp som inte är en del av någon organiserad kriminalitet. Frågan är av internationell karaktär, även om den har fått konsekvenser lokalt. Klingensjö betonar att SKL vill lyfta fram det internationella perspektivet och hur de jobbar med hemländerna. En viktig del i detta är att den europeiska socialfonden måste fungera i hemländerna.

Klingensjö menar att SKL var tidigt ute med att samordning är en nyckelfaktor i att hantera de här frågorna. Enkät svar från våren 2014 (se bilaga) indikerade att det fanns ca 2 000 personer i Sverige som försörjde sig genom att tigga. Bilden nu är att den siffran har ökat väsentligt. I Sverige är det få barn med i bilden eftersom de oftast lämnas kvar i hemländerna. Trots det är barnperspektivet viktigt.

Klingensjö fortsätter med att säga att beredskapen idag har förbättrats i kommunerna. Det finns mer analyser om vad som görs och vilket stöd som kan ges. Många betonar att samarbete med frivilligsektorn är en mycket bra väg att gå. Frivilligsektorn tar ett stort ansvar. Klingensjö poängterar ändå att det är det internationella perspektivet som är i fokus och det är där mer måste göras. Det är en internationell företeelse och det är svårt att förstå att våra grannländer, med samma socialpolitiska system, har en helt annan inställning. Den nordiska arenan borde kunna hitta en bättre väg ut ur det här. SKL menar att vi måste ta ett stort ansvar. Kommuner har till uppgift att jobba inom sina kommuner, samtidigt är det något oklart vad som kan göras i ett internationellt perspektiv med stöd till hemländer osv.

Avslutningsvis tar Klingensjö upp socialtjänstlagen som är något som SKL inte vill ändra på. Bedömningar ska göras utifrån varje enskild individ. Lagen kan inte ändras så att den nischas mot en grupp eller annan. I socialtjänstlagen är barnperspektivet viktigt där det tydligt står att inga barn ska fara illa.

Ordet lämnas över till Ann Sofi Agnevik (se bilaga för mer information om nedanstående lagar och krav som tas upp), förbundsjurist på SKL, som direkt går in på vad juridiken säger. Hon noterar först att det inte finns någon fråga som denna där människor har så många olika åsikter. Det handlar om allt från förbud av tiggeri till oändlig hjälp. Agnevik säger att kommuner ställer frågor om alla möjliga lagar till SKL och går in närmare på vilka lagar det handlar om.

Den första frågan handlar om vilken status det är på den människa som kommer i kontakt med kommunen, t.ex. socialtjänsten. Gäller det en EU-medborgare, alltså en turist, som har rätt att uppehålla sig i en annan medlemsstat i högst tre månader? En sådan person har inget annat krav på sig än att kunna visa en ID-handling eller ett pass. Upphållsrätten består så länge de inte blir en belastning för medlemsstatens sociala biståndssystem. En annan kategori är människor som har rätt att uppehålla sig här mer än tre månader, under vissa förutsättningar. Det gäller för den som:

- är anställd eller är egenföretagare
- är arbetssökande med verklig möjlighet att få en anställning
- är inskriven vid en institution för studier/yrkesutbildning, har tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars försörjning och har heltäckande sjukförsäkring
- har tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars försörjning och har en heltäckande sjukförsäkring (3 a kap. 3 § UtlL)

Familjemedlemmar till EU-medborgare som uppfyller kraven enligt ovan har rätt att uppehålla sig i samma medlemsstat. Agnevik tillägger att ett problem är att veta hur länge personer faktiskt har befunnit sig i landet eftersom man inte behöver visa pass eller registrera sig någonstans.

När det gäller kommuner och landsting sätter kommunallagen upp ramarna för vad kommuner får göra. Kommuner och landsting får själva ta hand om sådana angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller landstingets område eller deras medlemmar och som inte skall handhas enbart av staten, en annan kommun, ett annat landsting eller någon annan. Ett kommunalt beslut måste vara knutet till kommunens område eller dess invånare för att det ska anses lagligt. Agnevik säger att det är viktigt att kommunen håller isär detta så att de inte åtar sig något som en annan kommun eller någon annan ska betala. Det är skattepengarna man har att röra sig med, vilket kommuner ska kunna svara mot sina invånare att de använts i deras intresse.

Socialtjänsten har ett ansvar för alla som befinner sig i kommunen, oavsett om man är bosatt eller tillfälligt befinner sig där. Det gör att kommunen kan vara med och bidra till en verksamhet som en frivilligorganisation driver.

Vidare har det kommit många frågor till SKL om man kan åka till Rumänien och göra något på plats som att ge bidrag, starta skolor och utbildningar eller liknande. I sådana fall är det befogenhetslagen som gäller. Där handlar det om två lägen:

- Internationellt bistånd till länder som *får* svenskt statligt bistånd: utrustning, utbildning eller på annat sätt (ekonomiskt stöd endast till utbildning och rådgivning).
- Internationellt bistånd till länder som *inte får* svenskt statligt bistånd: utrustning som kommuner och landsting inte längre behöver inklusive medel för att transportera och ställa i ordning utrustningen.

Det är en annan sak att besöka hemländerna för att skaffa sig kunskap om medborgarnas situation och lämna information om den egna kommunen. Det ligger inom den kommunala kompetensen att arbeta med utvecklingen av den egna kommunens arbete. Exempelvis kan det handla om att åka till Rumänien och berätta vad de kan få för hjälp om de kommer till Sverige. Sådan information är

självklart tillåten att åka dit och berätta om. Däremot är det inte tillåtet att ge ekonomiskt bistånd till vänorter, vilket det finns domar på.

Enligt socialtjänstlagen, som redan har berörts, har man rätt att ansöka om bistånd för att uppnå skälig levnadsnivå om man är bosatt i kommunen. Agnevik upplyser om att den som bara tillfälligt vistas i en kommun enbart har rätt till akuta insatser, oavsett om personen kommer från en annan svensk kommun eller ett annat land. Dessutom ska alla beslut enligt socialtjänstlagen ske efter ansökan och efter en individuell bedömning av den sökandes behov. Som redan har nämnts har socialtjänstlagen ett särskilt ansvar för barn. Sverige är skyldigt att se till att barnkonventionen följs och det är regeringen som är ytterst ansvarig för att dessa rättigheter tillgodoses och att nationell lagstiftning överensstämmer med Sveriges åtaganden.

En annan lag som SKL fått många frågor om är skollagen. Vad gör man om det skulle finnas utsatta barn som kommit till Sverige? Om man är bosatt och folkbokförd i landet gäller skolplikt. Även om man inte är folkbokförd har man rätt till utbildning, men har ingen skolplikt. Det gäller för den som:

- är asylsökande
- har tidsbegränsat uppehållstillstånd
- utnyttjar sin rätt till fri rörlighet
- är familjemedlem till någon i främmande makts beskickning
- är papperslös

Agnevik informerar att den grupp som är i fokus under konferensen inte är papperslös, och de utnyttjar heller inte sin fria rörlighet eftersom de inte är här och arbetar. De hamnar då utanför den paragrafen. Däremot har skolan rätt att ta emot barn med hänvisning till följande:

- elever från utlandet, om en vårdnadshavare är svensk medborgare. Även i andra fall *får* kommunen ta emot ett barn som inte anses bosatt i landet (SkolF. 4 kap. 2 §).

Det finns alltså lagstöd för att kunna ta emot barn i skolan.

Situationen med hälso- och sjukvårdslagen är liknande som med skollagen. Papperslösa är omhändertagna i lagstiftningen. Den grupp utsatta EU-medborgare som det talas om under dagen omfattas inte av dessa regler. Den här gruppen har i regel inte heller EU-kortet, eller sjukförsäkringskortet. Då får man istället akut vård, men då förmodas man antingen betala kontant eller mot faktura. Det är en svår situation för den sjuke och för landstinget att veta vad de ska göra. Dock måste varje enskilt fall avgöras efter omständigheterna med hänvisning till följande mening i lagen:

”... inte är uteslutet att föreslagen lagstiftning om hälso- och sjukvård till personer som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd i enstaka fall kan komma att bli tillämplig även på unionsmedborgare”.

Agnevik fortsätter med nästa punkt som handlar om tiggeri. Utrymmet för en kommun att införa förbud mot tiggeri är begränsat. Enligt ordningslagen får en kommun ha ordningsföreskrifter som är till för att säkerställa ordning på allmänna platser och ha tillstånd för vissa aktiviteter som kan störa ordningen. Dock torde det finnas vissa möjligheter att förbjuda tiggeri inom begränsade ytor inom detaljplaner, som t.ex. särskilt trafikerade platser, gallerior eller avstigningsplatser för kollektivtrafik. I stort sett kan ordningsföreskrifter sammanfattas med att om man bara sitter och uppstår en väldigt liten plats kan det inte sägas att det är störande. Tiggeri är inte straffbart.

Avslutningsvis tar Agnevik upp nedskräpning vid läger. Ingen får skräpa ner utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till. Sedan är det i första hand fastighetsägaren som ansvarar för sin fastighet och ska se till att den inte är nedskräpad på de ställen där det finns tillträden till insyn för andra människor. Om det är så att man inte kan hitta den som har skräpat ned har kommunen en skyldighet att städa upp vid nedskräpade ställen. Det sistnämnda har ibland lett till diskussioner om vem det egentligen är som har skräpat ned. Att avhysa ett helt läger är komplicerat eftersom Kronofogdmyndigheten måste ha personuppgifter och individuellt beslut för varje person som ska avhysas. Agnevik berättar även att det kommit in en del frågor om läger på trottoarer, exempelvis under sådana ställen där husen sticker ut så att det finns skydd över huvudet. För att kunna ingripa måste det vara ett betydande hinder och det ska inte vara tillfälligt. I så fall är det polisen som ska ingripa. Kommunen får begära handräckning av polisen.

Till sist nämns att ambassader inte ombesörjer hemresor. Däremot kan pengar lånas om det kan visas att någon annan betalar eller står som garant. Kommuner kan stå för ekonomisk hjälp för hemresor som i sådant fall går under akut hjälp.

2.5 Vad gör civila samhället för utsatta EU-medborgare?

Medverkande: Ann Wedin, Röda Korset, Fredrik Hollertz, Svenska kyrkan och Mats Åberg, Nätverket för EU-migranter

Tid: ca 40 min

I korthet:

- Röda Korset berättar om några insatser som görs på olika orter både i Rumänien och i Sverige. Humanitet och inte legal status är utgångspunkten.
- Nätverket för EU-migranter presenterar ett antal konkreta förslag på åtgärder som skulle kunna förbättra situationen både för målgruppen samt för de organisationer som arbetar för dem. Samverkan, samordning och dialog för attitydförändringar betonas.
- Svenska kyrkan har kartlagt de insatser som kyrkan – med och utan kommunalt stöd – utför på olika håll i landet. Grundfundamentet är kärleken till medmänniskan och rätten till liv i värdighet.

Länk till Rapport: Svenska kyrkans arbete för utsatta EU-migranter:

<http://www.svenskakyrkan.se/kyrkaochsamhalle/svenska-kyrkans-arbete-for-och-med-eu-migranter>

Röda Korset är en internationell organisation som arbetar med humanitärt bistånd och att förhindra mänskligt lidande (se bilaga för PowerPoint-bilder). Representant för Röda Korset, Ann Wedin, inleder denna programpunkt med att säga att de i det här sammanhanget talar om EU-migranter snarare än EU-medborgare. Wedin konstaterar att det är många som är här längre än 3 månader och som inte försörjer sig genom tiggeri. I Sverige är Röda Korset aktivt i direkta verksamheter på ett 30-tal orter för att möta behov och lindra nöd. Det är vanligt att detta sker i lokal samverkan med församlingar eller andra nätverk i orterna. Genom dessa verksamheter erbjuder Röda Korset bland annat vård, dusch och härbärgen.

Wedin upplyser om att ett samarbete har inletts med Röda Korset i Rumänien. Det ska fungera som en länk för att stärka kapaciteten och arbetet i bägge länderna, särskilt i de mest utsatta områdena. Organisationerna bör kunna lära av varandra. Fokus i det här samarbetet ligger i basbehov och levnadsförhållanden, hälsa, utbildning och inkomstgenererande verksamheter. Röda Korset vill även syssla med påverkansarbete – lokalt, nationellt såväl som på EU-nivå. Dessutom kommer arbete ske för att söka medel och resurser.

Som flera andra organisationer, berättar Wedin, har Röda Korset varit på studiebesök i Rumänien. Rumänska Röda Korset sysslar idag med en mängd aktiviteter och verksamheter. De flesta arbetar med att ge stöd till skola och hälsorådgivning osv, men i olika omfattning. Samtidigt påpekar Wedin att korruption är något som förekommer i Rumänien. Dessutom möts de emellanåt av attityder som försvårar för många av de fattiga att få tillgång till arbete och olika former av insatser. Trots det berättar hon att de träffat ett par distrikt som driver framgångsrika verksamheter. I en av verksamheterna fokuserar de på workshops där lokalbefolkningen bland annat kunnat lära sig att läsa och skriva. Resultaten har varit strålande. Andra verksamheter har exempelvis handlat om att få till stånd en köttmarknad, bagerier eller andra insatser som kan ge inkomster. Det kan även röra sig om hälsofrämjande arbeten, att få rinnande vatten och avlopp att fungera.

Näste talare är Mats Åberg, representant för Nätverket för EU-migranter, som berättar att nätverket bildades vid årsskiftet 2013/2014. Det är en lös sammanslutning av enskilda människor såväl som av stora och små organisationer. Exempelvis handlar det om Rädda Barnen, Läkare i världen, Föreningen för hemlösa EU-migranter och kyrkor. Nätverket för EU-migranter har för avsikt att fungera som en stödjande part, en central distribution för information och utbyte av erfarenheter. Den ska fungera som en samordnande kraft mellan det civila samhället och myndigheter på alla nivåer. Tanken är också att bidra med långsiktiga lösningar genom kontakter med Rumänien och andra ursprungsländer, inte minst på lokal nivå men även på EU-nivå. EU utgör ett ramverk för medlemslänternas minoritets- och socialpolitik, samt för människors rätt att röra sig inom unionen. I ett långsiktigt perspektiv vill Nätverket för EU-migranter arbeta för attitydförändringar och därigenom motverka antiziganism.

Dialog och samarbete mellan till exempel kommuner och frivilligorganisationer är ett viktigt instrument för att komma till rätta med problemen som rör EU-migranter i Sverige, fortsätter Åberg. Kommunerna har ett övergripande ansvar för människorna som befinner sig inom dess gränser, så att de inte far illa. Frivilligorganisationer jobbar effektivt på fältet på ett sätt som kommuner inte kan göra. Myndigheter måste av praktiska skäl se problemen utifrån grupper eller kategorier av människor. Det civila samhället har lättare att se individerna och de enskildas behov. Om dessa synsätt kombineras är det lättare att hitta lösningar för att motverka problemen. Av den anledningen är konferensen oerhört glädjande, säger Åberg.

Åberg rundar av sitt tal med att fokusera på fem centrala områden i det fortsatta arbetet. Han kallar det för fem budkavlar (litet träföremål som innehöll ett skriftligt meddelande, t.ex. kallelse eller mobiliseringsorder) för EU-migranter i Sverige:

- Effektiv informationsspridning på webben
- Nominering av kontakt- och samordningspersoner inom både myndigheter och det civila samhällets organisationer
- Effektivare samordning mellan myndigheter och frivilligorganisationer
- Gränsöverskridande samarbete – Från akuta insatser i Sverige till långsiktigt verkande projekt i hemlandet
- Forskning och dialog för attitydförändringar

Från Svenska kyrkan talade Fredrik Hollertz (som ersatte Miriam Hollmer p.g.a. sjukdom) om kyrkans uppgift att utifrån Kristi kärlek värna om människovärdet. Kärleken till medmänniskan är grundfundamentet. Utgångspunkten är att alla människor är skapade ur Guds avbild och har rätt till ett liv i värdighet. Grundläggande rättigheter måste gälla för alla människor, barn med särskilda behov måste uppmärksammas och familjer har rätt att leva tillsammans. Svenska kyrkans mål är fred, rättvisa och ett hållbart samhälle. Sveriges kommuner uppmanas att ta sitt ansvar för människor i nöd och att i samråd med frivilligorganisationer och kyrkor hitta lösningar för att förbättra situationen för fattiga EU-migranter som vistas i kommunerna. Hollertz tillägger att man på kyrkospråk kan kalla detta för bönesvar.

Det arbete som Svenska kyrkan deltar i sker ofta i samarbete med andra frivilligorganisationer. I den senaste lägesrapporten pågick ett arbete med utsatta EU-medborgare i ett 50-tal församlingar, som sannolikt har blivit fler eftersom de utsatta människorna rör sig allt längre ut på landsbygden. Arbetet kan delas in i fyra olika nivåer:

- Insamling av pengar och resurser på något sätt
- Praktiskt stöd för mindre grupper
- Regelbundna insatser för större grupper
- Insatser i de stora stadsmissionerna – exempelvis genom Crossroads (tas upp i nästa kapitel)

För Svenska kyrkan handlar det om frågor som vilka lokaler de kan bidra med och vilka motiv de har för att hjälpa. Svenska kyrkan är en stor organisation som har administrativa resurser. Det finns ett stort fastighetsbestånd. I ett internationellt perspektiv är Svenska kyrkan endast delaktigt i ett projekt riktade mot romer i Rumänien. Hollertz menar att det finns en stor utvecklingspotential här.

2.6 Linköpingsssamverkan för EU-medborgare

Medverkande: Anders Holmefur och Rickard Klerfors, Hjärta till Hjärta, Lars Linebäck och Elin Sjögedahl, Linköpings Stadsmission samt Anita Lhådö och Peder Ellison, Linköpings kommun.

Tid: ca 45 min

I korthet:

- Linköpingsmodellen förklaras - Hjärta till Hjärta, Linköpings Stadsmission och Linköpings kommun berättar hur arbetet ser ut.
- Hjärta till Hjärta berättar om sina insatser för att motverka fattigdom på plats i Rumänien och vikten av att ha kunskap om historia. Följande problem- och insatsområden ringas in: utbildning, hälsa, försörjning och strukturella åtgärder (identitet och äganderätt).
- Kommunen och Stadsmissionen beskriver sina gemensamma insatser för målgruppen (Crossroads) och om det partnerskap som ligger till grund för samverkan.
- Idéburet Offentligt Partnerskap, IOP, tas upp – modell där kommunen ger ekonomiskt stöd till bland annat personal, tolkar, lokaler och mat. Stadsmissionen engagerar, organiserar och samordnar med volontärer och andra aktörer i gengäld.

Rickard Klerfors, från Hjärta till Hjärta, inleder med att säga att det är viktigt att förstå situationen om varför de utsatta EU-medborgarna är här och att förstå deras historia. Klerfors menar att det är nödvändigt för att kunna göra någonting åt situationen. I stora drag redogör han sedan för romernas historiska bakgrund i Rumänien (se bilaga för mer utförliga beskrivningar), där de levt som slavar från 1400-talet till 1800-talet. Klerfors vill påstå att en del romer fortfarande lever under slavliknande förhållanden i Rumänien idag. Romernas historia har kantats av olika övergrepp, både i Europa såväl som i Sverige. Det handlar bland annat om deportationer, förintelser, husbränningar och fördrivningar. 2007 bad Rumäniens president om ursäkt för övergreppen som skedde i samband med förintelsen.

Hjärta till Hjärta har som ambition att göra någonting åt situationen. Det är en utmaning för organisationen att gå från passiv hjälpverksamhet till att arbeta med utveckling. Klerfors menar att de viktigaste resurserna är människorna som får ta del av insatserna. De är kapabla människor som inte har samma förutsättningar som andra att utnyttja sin kapacitet. Fyra problem- och insatsområden som Hjärta till Hjärta ringat in:

- Utbildning
- Hälsa
- Försörjning
- Strukturella åtgärder (identitet och äganderätt)

När det gäller utbildning i Rumänien är det 37 % av de romska barnen som går i förskola jämfört med 63 % för övriga barn i landet. Så mycket som 25 % av de romska barnen går inte i skolan jämfört med 4 % för hela befolkningen. 10 % av de romska ungdomarna har avslutat en

gymnasieutbildning jämfört med 52 % för övriga i landet. Dessutom är 25 % av romerna över 16 år analfabeter.

Siffrorna för den romska minoritetens hälsostatus är även de sämre jämfört med den övriga befolkningen. Den förväntade livslängden för den romska minoriteten kan vara 15-20 år kortare än för övriga befolkningen i landet. Sådant som mödra- och barnadödlighet ligger också på en högre nivå, liksom antalet fall av TBC och Hepatit. Sjukförsäkringen är egentligen obligatorisk i Rumänien men avgiftsbaserad. Av den anledningen är det många som lever utan sjukförsäkring.

Vad gäller försörjning är det en betydligt lägre andel romer som är i arbete än för övriga befolkningen. Inkomsten för romska män uppgick i genomsnitt till 20 % av vad majoritetsbefolkningen tjänade. Motsvarande siffra för romska kvinnor var 12 %. Samtidigt har den romska minoriteten betydligt högre födelsetal än övriga.

Klerfors tar även upp de strukturella problem som den romska minoriteten lever i. Trots insatser under tidigare år kvarstår problematiken med personer som saknar identitet och ägande för tomtmark och bostäder.

Hjärta till Hjärta anser att man måste arbeta integrerat samtidigt inom alla de fyra områdena. Det handlar exempelvis om ekonomiskt stöd till gymnasieelever (busspengar mm), stöd till läsläsning för grundskolelever, lösning av individer med hälsoproblem till vården, utbyggnad av primärvården, sociala företag som genererar inkomster och insatser för identitet och ägande.

Klerfors hävdar att han, trots detta, är optimistisk. Det går att få till en förändring i Rumänien. Det är ett rikt land med mycket resurser och kunnande. Klerfors menar att vi tillsammans måste verka för att få till lokala projekt som utvecklar ekonomin. Han varnar samtidigt för att det är många i Sverige som, något aningslöst, vill hjälpa till direkt med initiativ som ibland visar sig bli felriktade.

Klerfors bjuder upp sin vän och samarbetspartner, den rumänske företagaren Valentin Preda, för att tala om att starta företag i Rumänien och samarbetet med Hjärta till Hjärta. Han menar att lokalt företagande är nyckeln till att lösa Rumäniens fattigdom. Preda äger ett konsultföretag där han hjälper utländska företag in på den rumänska marknaden och kopplar ihop dem med lokala företagare. Samtidigt har han startat en stiftelse för socialt företagande för att bidra till uppstart av lokala företag. Det handlar ofta om att lära byborna ekonomi så att de agerar långsiktigt och investerar pengarna klokt. Tillsammans med Hjärta till Hjärta skapar de nu arbetstillfällen i byn, Paulesca, den by som många av Linköpings tiggare kommer ifrån.¹

Anders Holmefur, också från Hjärta till Hjärta, betonar att de som organisation är ute efter samverkan. Hjärta till Hjärta har samarbeten med flera organisationer som är verksamma i Rumänien och menar att det finns en stor potential i detta. Holmefur markerar att de inte gör insatser mot enskilda personer och därigenom bygger upp en avundsjuka. Det är centralt för Hjärta till Hjärta att samverka med organisationer och med människor som förstår problemen.

¹ Information om Valentin Preda har även hämtats från en artikel om honom i Östgöta Correspondenten (Corren) den 7:e februari 2015.

En del av Linköpingsmodellen är Linköpings Stadsmissions verksamhet Crossroads – som är en mötesplats för EU-medborgare som tigger i Linköping (se bilaga för mer information). Lars Linebäck berättar att de första tiggarna i Linköping kom för drygt två år sedan. Den lokala tidningen, Östgöta Correspondenten, var tidigt ute med att uppmärksamma den nya situationen. I ett tidigt skede samlades även lokala organisationer, politiker, polis, församlingar och media (Corren) för att samverka om vad som behöver göras för att hantera situationen. Linebäck menar att samarbetena har fungerat utmärkt då de olika parterna har haft en vilja att göra någonting åt situationen.

Elin Sjögedahl fortsätter och berättar om vad Linköpings Stadsmission erbjuder i staden. Bland annat erbjuds kostnadsfri mat, tillgång till kök och duschar, härbärgen och rådgivning. Rådgivning sker en gång i veckan där en representant för Svenska kyrkan, projektledare, tolkar och volontärer träffas. Det ger möjlighet att lära känna de här personerna och ge information om det svenska samhället, samt höra om deras bakgrund. Stadsmissionen erbjuder även basbehovsstöd i form av tandvård (ideellt), sjukvård och kläder/filtar. Det mesta av det förmedlade stödet har handlat om matservice och hygien (dusch, klädtvätt/produkter). Sjögedahl avslutar med att säga att det har skett en markant ökning av antalet matgäster och besökare på rådgivningen i Linköping. Dessutom vill alla ha plats på härbärgena som inte räcker till.

Peder Ellison, omsorgsdirektör i Linköpings kommun, talar om att det handlar om att bygga på en social hållbarhet. Han lyfter fram följande punkter:

- Det behövs social sammanhållning och en samhällelig motståndskraft när oväntade förändringar inträffar.
- Många idéburna organisationer bidrar till en positiv utveckling och har ett engagemang som ska tas tillvara.
- Vi har valt att arbeta med Linköpings Stadsmission utifrån att det finns ett engagemang, man lyckas engagera och skapa delaktighet.
- Man lyckas också skapa tillit mellan människor.

Det övergripande syftet har varit att stärka samverkan mellan Linköpings kommun och den idéburna sektorns organisationer för demokrati, förankring och vitalisering. Kommunen vill också utveckla möjligheter för den idéburna sektorns organisationer att utgöra viktiga aktörer inom välfärdsutvecklingen. Överenskommelsen med Linköpings Stadsmission är tecknad enligt Idéburet Offentligt Partnerskap, IOP. Det är en ny modell där kommunen ger ekonomiskt stöd till bland annat personal, tolk, lokal och mat. I gengäld är det Stadsmissionen som engagerar, organiserar och samordnar volontärer. Det sker även i samverkan med kyrkor och andra aktörer.

Anita Lhådö, också från Linköpings kommun, fyller i och berättar att kommunen har bidragit med information till de utsatta EU-medborgarna, både muntligt och skriftligt, med hjälp av bland annat Hjärta till Hjärta. I enlighet med socialtjänstlagen har kommunen gjort enskilda bedömningar för att bevilja hemresor. Våren 2014 beviljades ungefär 14 hemresor i månaden och under hösten har det varit betydligt fler som har sökt om att få resa hem. Dagarna efter konferensen abonnerades en buss för de utsatta EU-medborgarna att köras hem i.

2.7 Samtal om kommunernas roll

Medverkande: Carina Nilsson (s), kommunalråd socialtjänst, vård och omsorg i Malmö, Ewa Larsson (mp), Socialborgarråd i Stockholm, Ewa Samuelsson (kd), fd biträdande Socialborgarråd i Stockholm och Daniel Andersson (fp), kommunalråd och ordförande i omsorgsnämnden i Linköping

Tid: ca 45 min

I korthet:

- Samtal och reflektioner om vad som är kommunernas ansvar, hur detta kan hanteras inom en begränsad ekonomi, om samverkan med civila samhället och om både kortsiktiga och långsiktiga lösningar.
- Tre olika krisstadiet diskuteras.
- Civilsamhället spelar en avgörande roll i arbetet med utsatta EU-medborgare.

I samtalen om kommunernas roll inleder kommunalrådet i Malmö, Carina Nilsson, som berättar om krisens olika stadier som Malmö har passerat. Hon lyfter fram följande tre faser som en kris består av:

- Förnekelse/chock
- Bearbetning
- Nyorientering

I Malmö arbetar socialtjänsten med social jour som samordnar nödhjälp. Nilsson berättar om att uppsökarna har blivit samordnare. Det finns en Crossroads-verksamhet även i Malmö. Där erbjuds bland annat fika, frukost, mötesplats där man kan umgås med personer som pratar det egna språket, information, tvättmöjligheter, toalett och dusch. Nilsson framhåller att de utsatta EU-medborgarna inte bör ses som offer utan som kompetenta och kapabla människor som vill och kan något. Hon nämner även att denna fråga är polariserad i Malmö eftersom det handlar om skattepengar – som politiker finns ett ansvar för andras pengar. Det har bland annat resulterat i hätska tongångar på internet.

Från Linköpings kommun talar Daniel Andersson, kommunalråd och ordförande i omsorgsnämnden i Linköping, om att man i Linköping var snabbt ute med att komma över chockstadiet som det innebar att se människor ligga på gatan. En faktor som Andersson lyfter fram var att lokalpressen, Corren, var snabba att belysa problemet och ta ställning. En andra faktor var att det fanns en enad front i Linköping – en bred politisk enighet från vänster till höger. En tredje faktor är att Linköping har ett så starkt civilsamhälle. Det hela började med en enkel fråga: Ska vi göra någonting åt att det sover människor utomhus? Svaret var uppenbart att något behövde göras.

Andersson nämner att resan har kantats av praktiska bekymmer och överklaganden, men de går att hantera. Civilsamhällets kraft lyfter han fram särskilt. Det är mycket lättare att nå ut och få trovärdighet genom civilsamhället. Andersson menar att det är avgörande att få med volontärer,

människor som kan hjälpa till, församlingar och organisationer för att få till stånd en stabilare utveckling.

Vidare resonerar Andersson att det handlar om vilket Linköping det är vi vill forma. Var går gränsen för kommunens åtagande? Hur mycket pengar kan kommunen lägga? Det finns inga givna svar. I Linköping finns ett gemensamt åtagande om att ingen ska behöva sova utomhus mitt i vintern eller behöva svälta och i nödsituationer ska det finnas hjälp. Enligt Andersson är det viktigt att nå en politisk grund att stå på. Vilken är den lägsta nivå en kommun kan tolerera? Kommuner bör i första hand inte fastna vid praktiska problem utan snarare fundera på vilket samhälle vi vill ha.

Nilsson, Malmös kommunalråd, tillägger att verksamheterna ser lite olika ut i landet. I Malmö är hemlöshet inte ett nytt problem. Dessutom är den kommunala ekonomin en viktig aspekt i sammanhanget. Det handlar om alternativkostnader och budgetfrågor där medborgare kan uppfatta att det tas från ordinarie verksamheter. Till skillnad från Malmö finns det i Linköping ett överskott i kommunen.

Fd biträdande Socialborgarråd i Stockholm, Ewa Samuelsson, inleder med att citera Karl den 15:e som sa att: ”land ska med lag bildas”. Det underlättar att vi har gemensamma regler och riktlinjer. Samtidigt finns å andra sidan talesättet ”nöd bryter lag”. Det är anledningen till att vi samlas idag för att diskutera hur vi ska hantera den frågan. Kommuner och socialtjänsten har sitt ansvar och Samuelsson gläds åt att höra att det finns kommuner som tar sitt ansvar. Hon uppfattar att Stockholms stad har gjort det.

Liksom flera andra lyfter Samuelsson fram civilsamhällets roll. Den fungerar som en förlängd arm då kommunernas handlingar är begränsade. Hon uppfattar att tilliten mellan civilsamhället och kommuner har blivit mycket starkare och det är ett samarbete som fortfarande utvecklas i svenska städer. I Stockholm är det ett stort antal personer som har visat engagemang och intresse av att hjälpa till med verksamheter i Stockholm. Människor som inte vanligtvis vistas i kyrkan har sökt sig dit för att hjälpa till. Verksamheterna har bland annat handlat om att ordna övernattningsplatser och dagverksamheter för utsatta EU-medborgare.

Nyttillträdde socialborgarrådet i Stockholm, Ewa Larsson, inleder med att koppla an till vad som tidigare sagts om vikten av att förstå de utsatta EU-medborgarnas bakgrund och historia för att kunna handla på ett klokare sätt. I slutet av november uppskattades antalet utsatta EU-medborgare i Stockholm till ungefär 500. Stockholm består av 14 stadsdelar som ser väldigt olika ut. De största bosättningarna finns på Norrmalm och Östermalm.

Inför vintern handlade en mängd kortsiktiga lösningar om utökade antal övernattningsplatser osv. I det mer långsiktiga arbetet berättar Larsson om ett nyligen skapat 16-punkts program. Tyngdpunkten i programmet ligger på nöd och hur vi ska gå vidare med civilsamhället. Det är civilsamhället som först har örat mot jorden, sedan kommer det organiserade samhället med lagar och regler. Ambitionen är att Stockholm stad nu ska balansera det här och jobba tillsammans, även med landstinget och polisen. Larsson meddelar att hon tar med sig denna konferens i det långsiktiga arbetet. Kortsiktigt är grunden att ingen ska bo på gatan. För att gå vidare i det långsiktiga arbetet anser Larsson att det är något mycket positivt att en nationell samordnare har utsetts.

2.8 "Som att världen har kommit hit" – Stockholmares upplevelser av tiggeri 2014

Medverkande: Erik Hansson, doktorand i kulturgeografi vid Uppsala Universitet

Tid: ca 20 min

I korthet:

- Erik Hansson, doktorand i kulturgeografi vid Uppsala Universitet, forskar om det svenska majoritetssamhällets upplevelser och föreställningar kring tiggeri. Våren 2014 genomförde han djupintervjuer med 30 stockholmare om deras åsikter och känslor kring detta fenomen.
- En av upptäckterna var att förekomsten av tiggeri och mötet med fattigdom på svenska gator upplevs som ett hot mot förståelsen av Sverige som samhälle och dess plats i världen.

Länk till refererad uppsats i sin helhet:

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:721768/FULLTEXT01.pdf>

Erik Hansson inleder med att säga att han fick sin doktorandtjänst i kulturgeografi vid Uppsala Universitet i början av september, men har knappt hunnit forska eftersom han har blivit nedringd av medier. Den här konferensen visar att det finns ett behov av att klarlägga, kartlägga, utvärdera och kategorisera. Vad är rätt och vad är fel? Vad är det etiskt försvarbara? Vad är en rättfärdig hantering av detta moraliska dilemma?

De uppmärksammade intervjuerna som Hansson genomförde 2014 innehöll ingen frågemall utan baserades på öppna samtal med fokus på värderingar. Den plats som alla intervjuade vill prata om visade sig vara Sverige. Ett Sverige som är i förändring. Det fanns en etablerad uppfattning om att Sverige är den unika plats i världen där den fattigdom, som tvingar människor att behöva tigga, är utplånad. Hur utplånades då denna fattigdom? Det fanns en föreställning om att den utplånades genom ett så kallat samhällskontrakt mellan staten och den enskilde individen. Genom kontraktet förväntar sig individen att välfärdsstaten tar hand om de sjuka, svaga och marginaliserade i samhället. Hansson uttrycker det som att samhällsmedborgaren förväntar sig ett outsourcing av det personliga moraliska ansvaret.

Av de här intervjuerna framkom en skillnad i synsätt mellan de utsatta EU-medborgare som tiggade och de som på svenska bad om en slant. Den sistnämnda kategorin definierades aldrig som tiggare utan som "hemlösa missbrukare". Enligt samhällskontraktet är det här personer som du inte behöver känna ett personligt ansvar för eftersom den stereotypen fungerar som ett undantag som bekräftar regeln. Mot alla odds har den här personen fallit igenom det sociala skyddsnetet. Det var ett väl etablerat faktum att tiggeri är något som inte förekommer i Sverige därför att vi har utplånat det genom samhällskontraktet.

Vad det då är som har hänt med den nya situationen i Sverige? Föreställningen om samhällskontraktet håller inte längre i och med de människor som kommer hit och betar sig på ”fel sätt”. Det var många som inte kunde begripa hur de här människorna var i en sådan desperat situation, trots att de kunnat ta sig hela vägen hit genom Europa. Det fanns en etablerad bild av att de utsatta EU-medborgarna betedde sig för aktivt, de var för handlingskraftiga, för friska och hade ägodelar som du och jag.

Den mest frekventa meningen i de intervjuer Hansson genomförde var: ”Sverige förtjänar inte tiggeri på våra gator”. Det fanns en föreställning om en världslig ordning där varje nation ansvarar för sina egna medborgare. Av intervjuerna framstår Rumänien som ett slags mörkt rike. Det är där antiziganismen, fattigdomen, de sociala orättvisorna och handfallenheten finns, vilket inte gäller i Sverige. Många såg det som att idén om Sverige som en plats i världen har förändrats. Fattigdomen är något som alltid har funnits någon annanstans. Slutligen är det som att ”världen har kommit till Sverige”. Hansson avslutar med att ställa frågan vad Sverige då ska göra som en plats i världen. Antingen är det att konsekvent stänga gränserna, eller att öppna upp dem.

2.9 Panelsamtal om lösningar och hinder i Sverige och Europa

Medverkande: Thomas Hammarberg, ordförande i kommissionen mot antiziganism, Åsa Regnér (s), Barn-, äldre- och jämställdhetsminister, Rickard Klerfors, Hjärta till Hjärta, Anneli Lindahl Kenny, Sveriges ambassadör i Rumänien samt Lennart Gabrielsson (fp), 1:e vice ordförande i SKL.

Tid: ca 50-60 min

I korthet:

- Problemformuleringar, hinder och lösningar i Sverige, Rumänien och på EU-nivå diskuteras.
- Vikten av samverkan betonas – konferensen visar att man kan vara optimistisk om framtiden.
- Kortsiktiga och långsiktiga perspektiv skiljs åt – på kort sikt handlar det om samverkan på lokal nivå (frivilligsektorn i synnerhet) medan det på lång sikt handlar om ett internationellt arbete att utrota fattigdom och visa medmänsklighet mot alla människor.

Denna programpunkt inleds med att Lennart Gabrielsson, 1:e vice ordförande i SKL, talar om att världen har kommit till Sveriges kommuner. Han menar att vi har fått möta många fattiga människor som vi inte trodde fanns inom EU. Det är något som har kommit hastigt och även fortsätter att växa. I den meningen är det fortfarande en chock att möta så många människor som ligger på våra trottoarer och utanför våra butiker. Gabrielsson poängterar att fattigdom i världen

ändå inte är ett kommunalt ansvar att lösa. Ansvaret, såväl som den långsiktiga lösningen, ligger på internationell nivå. I detta fall handlar det om EU och de utsatta EU-medborgarnas hemländer.

Gabrielsson menar att det finns en problematik i den svenska lagstiftningen, som han dock tycker är rätt bra och tydlig. Den fria rörligheten förutsätter att man kan sköta sin egen försörjning och har eget boende. Uppfyller man inte de kraven så gäller inte den fria rörligheten, enligt lagstiftningen. Det blir dock ett problem för anständiga människors hjärtan att se dessa förhållanden. Från SKL:s sida är de nöjda med att det har tillsatts en nationell samordnare för att reda ut hur det ser ut i Sveriges kommuner. Det är orimligt att svenska kommunalpolitiker ska tolka svenska lagar utifrån den rådande situationen. De har inte mandat att göra detta.

Till sist framhåller Gabrielsson att lösningen på problemet ligger i att samverka. Han markerar att det finns en skillnad mellan korta och långa lösningar. SKL fokuserar på de korta lösningarna, på de tre månader EU-medborgarna har rätt att röra sig i Europa. På kort sikt handlar det om samverkan på den lokala nivån med kommuner och landsting, och framför allt med frivilligsektorn. Frivilligsektorn har ingen lagstiftning som begränsar deras handlande. De långsiktiga lösningarna ligger på internationell nivå. Där ligger ansvaret på att alla regeringar upprätthåller drägliga villkor och uppträder anständigt mot sina medborgare.

Hjärta till Hjärtas Rickard Klerfors bjuds åter upp på scenen och samtalar med moderatoren Peter Örn. Klerfors kan inte uttala sig om antalet utsatta EU-medborgare som försörjer sig genom tiggeri i Sverige. Klart är dock att antalet har ökat. På det lokala planet i Linköping med omnejd uppskattar han antalet till ca 200. Han konstaterar dessutom att det finns barn inom gruppen i Sverige, men de är inte särskilt synliga. Klerfors påpekar att det saknas relevant officiell statistik i Rumänien. Däremot uppskattas antalet romer inom landet till någonstans mellan 2 - 3 miljoner, varav 90 % lever i fattigdom. Möjligheter till bland annat övernattnings i Linköping tror inte Klerfors är den största anledningen till att antalet utsatta EU-medborgare har ökat. Problemet är situationen i hemländerna, vilket de även uttrycker själva. Varför de kommer just till Sverige menar Klerfors delvis beror på att arbetsmarknaden i Sydeuropa har försvunnit för några år sedan. Ett annat skäl är att Sveriges grannländer har en helt annan inställning till utsatta EU-medborgare.

Näste talare på scen är Sveriges ambassadör i Rumänien, Anneli Lindahl Kenny, som upplyser om att Rumänien faktiskt är det näst fattigaste EU-landet. Det är inte enbart romer som lever i fattigdom landet. Antalet rumäner som lämnat landet på grund av brist på arbete uppskattas vara ungefär 3 – 4 miljoner. Det finns en stor informell sektor inom den rumänska ekonomin som bland annat innebär att många inte har pensionsrättigheter. Under kommunisttiden i landet fanns statliga företag med bostäder kopplade till fabriker. Det rådde arbetsplikt som även omfattade romer. Lindahl Kenny menar att detta försvann i och med kommunismens fall. En annan följd var även att de etniska problemen ökade (visas i statistik enligt Lindahl Kenny) och att många romer lämnade landet.

Det finns ett stort antal organisationer som är involverade i projekt i Rumänien. Exempelvis Rädda Barnen, Röda Korset, Unicef, Världsbanken och romska organisationer. Det kan bland annat handla om projekt som riktar sig mot kvinnor eller entreprenörskap. Lindahl Kenny framhåller att antiziganism är något som finns i Sverige såväl som i Europa. Av den anledningen menar hon att vi

inte kan sitta på höga hästar och tala om för andra vad som behöver göras. Det är slående för Lindahl Kenny att antiziganism är något som inte diskuteras i Rumänien. Att väcka diskussion och lyfta upp fördomar som finns är därför viktigt.

Thomas Hammarberg, ordförande i kommissionen mot antiziganism, är näste person att diskutera just detta som Lindahl Kenny berörde. Till att börja med nämner Hammarberg att kommissionen mot antiziganism presenterar sin första rapport i ämnet i dagarna. I den fastslås att det finns mycket fördomar kvar i Sverige om romer. Det är många romer som möter någon form av vardagsrasism i landet. Hammarberg menar att vi bör fortsätta att vara självkritiska. Om vi är det kan vi vara mer konstruktiva och få en bättre dialog med myndigheter.

Hammarberg fortsätter med att säga att han är minst lika optimistisk om framtiden som Rickard Klerfors, bland annat för att Rickard finns. Den här konferensen bekräftar att man kan vara optimistisk, menar Hammarberg. Det sker konstruktiva aktiviteter i Rumänien idag och det finns människor som arbetar och förstår problemen. Samtidigt jobbar de i motvind eftersom det finns en sådan djup rasism och fördomar mot romer. Det finns ändå exempel på att situationen förändras successivt där flera organisationer är verksamma. Om de fortsätter att arbeta konstruktivt, och om samtidigt EU-biståndet fungerar, kommer det efterhand inte bli meningsfullt för dessa utsatta människor att lämna sina hemländer. Hammarberg instämmer i vad som sagts tidigare om att det största ansvaret ligger på hemländerna, men tillägger att även Sverige har ett ansvar. Det handlar bland annat om inflytande genom dialoger med myndigheter, bistånd och en kraftsamling inom EU-kommissionen. Ansvaret består även av att visa medmänsklighet och därigenom sätta exempel för andra. Uppgiften är svår, men inte hopplös. Hammarberg menar att vi ska se det som en unik möjlighet att tackla det värsta minoritetsproblemet som finns i dagens Europa.

I samtal mellan panelen och moderatorn, Peter Örn, är flera deltagare inne på vikten av att sätta goda exempel. Det är viktigt med kraftsamling och att vända negativa tankemönster till något positivt. Gabriellson fyller i och talar om att det finns en symbolik i det som har diskuterats - ett ovanifrånperspektiv att se människor ligga på marken och be om pengar. Att försvara de mänskliga rättigheterna får inte glömmas bort. Han tycker att Dagens Nyheter har gjort ett förträffligt arbete med att försöka bryta fördomar om de utsatta EU-medborgarna genom sin reportageserie.

Moderatorn, Örn, ber varje deltagare på scenen om några slutord:

Hammarberg säger att vi inte ska se dessa människor som ligger på våra gator som offer utan människor med full kapacitet. Han upprepar frågan om vilket samhälle det är vi vill ha. Om vi inte är beredda att ta ställning mot de främlingsfientliga krafter som finns så underminerar vi vår egen demokrati. Enligt Hammarberg bör vi i denna fråga presentera ett tydligt program som betonar hemländernas ansvar, EU:s roll och medmänskligt beteende mot alla som kommer hit.

Lindahl Kenny betonar vikten av samordning – på lokal nivå såväl som på internationell nivå. Det är viktigt att koordinera och möta motsvarigheter i Rumänien. Det finns projekt som visar att det går att göra någonting positivt av de problem som finns. Det kan leda till en nytändning som ger spridningseffekter för romerna i de här länderna.

Klerfors säger att vi måste stå upp för de mänskliga rättigheterna och stå upp för allas lika värde. Han uttrycker viss optimism och menar att det går att få till en förändring. Romer är människor som är före detta slavar och ättlingar till slavar. Det är viktigt att se att de är initiativrika och fullt kapabla människor. Låt dem få samma förutsättningar som oss andra!

Gabrielsson avslutar kortfattat med att säga att alla inte kan vara ministrar, nationella samordnare, kommunalråd eller förtroendevalda. Däremot är vi alla enskilda individer och vi behandlar andra som vi själva vill bli behandlade.

Moderatorn säger sig aldrig ha mött en minister som har ägnat en hel dag till en konferens. Åsa Regnér är återigen på scenen för att svara på vilka huvudintryck hon har av dagen.

Regnér menar att intresset hon har för den här frågan och dagen speglar det intresset hon har mött. Det finns inget annat ämne som det frågas mer om i riksdag, media och allmänhet. Det finns ett stort engagemang som berör ministern. Hennes intryck av den här konferensen är att den är välbehövlig för att kunna sprida kunskap och visdom i frågan. För Regnér handlar uppdraget om att se möjligheter, utan att vara naiv. Hur kan vi gå vidare? Vad kan vi göra bättre?

Moderatorn avslutar med att säga att den här konferensen har lyft fram stora och komplexa frågor. Det är en meningsfull handling att vara med på en konferens som denna. Örns slutord för paneldiskussionen är: ”se aldrig människor som offer, se den kapacitet och värdighet som finns hos alla människor”.

2.10 Avslutning

Medverkande: Eva Lindh (s), kommunalråd och ordförande i äldrenämnden, Linköpings kommun

Tid: ca 2 min

Eva Lindh, som inledde denna konferens, avslutar även denna genom att å Linköpings kommuns vägnar tacka för alla som kommit dit. Syftet med konferensen var att dela kunskap och idéer. Dialog är viktigt för det fortsatta arbetet med att komma till rätta med de problem som diskuterats under dagen. Lindh gläds åt vad konferensen har resulterat i och säger att det inger henne hopp om framtiden.